

У разі, коли в документах, за якими призначено судову економічну експертизу (ухвала суду, постанова слідчого), визначено період дослідження більше, ніж три роки, або не зазначено дати порушення справи про банкрутство, експерт з'ясовує ці аспекти шляхом надання клопотання про уточнення експертного завдання та одночасно визначає, за потреби, перелік додаткових документів для проведення експертного дослідження.

Перелік джерел посилання

1. Особливості судово-бухгалтерської експертизи та окремі питання її нормативно-правового регулювання / Р. М. Воронко та ін. // *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. Вип. 67. С. 13—20. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/>

[article/view/1142/1077](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06) (дата звернення: 10.03.2023).

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій із приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (дата звернення: 10.03.2023).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 10.03.2023).
4. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Н. О. Лобода, О. М. Чабанюк. Київ, 2022. 224 с.

Окремі питання цифрової інформації як об'єкта експертного дослідження

Антоніна Черемнова,

канд-ка юрид. наук, доцентка, Одеський НДІСЕ, м. Одеса, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0221-6337>, e-mail: cheremnova2506@gmail.com

Надано визначення цифрової інформації та досліджено проблемні питання цифрової інформації як об'єкта експертного дослідження. Виокремлено дві групи цифрової інформації, які є об'єктами експертного дослідження під час досудового розслідування.

Ключові слова: діджиталізація; цифрові докази; цифрова інформація; судова експертиза; об'єкт експертного дослідження.

Separate issues of digital information as an object of expert research

Antonina Cheremnova

This paper provides a definition of digital information and explore problematic issues of digital information as an object of expert research. Two groups of digital information, which is the object of expert research during the pre-trial investigation, are singled out.

Keywords: digitization; digital evidence; digital information; forensic examination; object of expert research.

Цифрова інформація вже давно увійшла в наше життя, тому сьогодні неможливо уявити комунікацію в суспільстві без широкого використання сучасних цифрових технологій. Під цифровою (електронною) інформацією (цифровим контентом) розуміють будь-які відомості або дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права і / або суміжних прав і можуть зберігатися і / або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігальних пристроях комп'ютерів, серверів тощо в інтернеті.

Оскільки діджиталізація стає дедалі більш інтегральною частиною сучасного життя, існують

визначені правові засади, які регулюють її різні аспекти. Так, слід виокремити Закон України «Про захист персональних даних» [1], норми якого закріплюють правовий механізм, спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Норми Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначають права на інтелектуальну власність, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням цифрових матеріалів, він регулює поширення та використання цифрових продуктів, зокрема програмного забезпечення, вебконтенту та інших

матеріалів [2]. Закон України «Про електронну комерцію» визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, установлює порядок учинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем та обумовлює права й обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції [3]. Правові та організаційні засади забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки визначає Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [4]. До того ж він регулює захист комп'ютерних систем і інформаційних ресурсів від кібератак та інших загроз, а також визначає вимоги до захисту даних і забезпечує правовий захист від кіберзлочинності. На окрему увагу заслуговує блок законодавства про інформаційну безпеку України [5].

Отже, діджиталізація, що стала пріоритетним напрямом на шляху становлення України як соціальної, демократичної і правової держави, потребує відповідального підходу до розроблення та впровадження в діяльність державних, правоохоронних органів й органів судочинства нового для останніх виду інформації — цифрової. Проте окреслене явище не оминуло злочинну діяльність, що призвело до потреби проведення судової експертизи та потребує насамперед підготовки фахівців-експертів, оскільки будь-який цифровий файл або документ є кодом, дослідження якого без наявності спеціальних знань і обладнання є неможливим.

Джерелами доказів, що представлені в електронній формі, можуть бути різноманітні носії інформації; моноблоки, мобільні пристрої (телефони, планшетні комп'ютери), цифрові камери, роутери, маршрутизатори, комп'ютерні мережі, інтернет, звуко- та відеозаписи тощо, тобто будь-який електронний пристрій на місці обшуку. Варто також зазначити, що постійно з'являються нові види електронних пристроїв, які можуть містити електронні докази [6, с. 6—7]. Тому постає нагальна потреба у визначенні механізму проведення експертизи цифрової інформації.

Серед науковців дотепер точаться дискусії щодо правильності визначення таких доказів як електронних, цифрових або ототожнення обох варіантів.

Так, О. Козицька під електронними доказами розуміє цифрові об'єкти, що були засобом чи знаряддям учинення кримінального правопорушення, зберегли електронно-цифрові сліди кримінального правопорушення, були предметом або об'єктом учинення кримінального правопорушення або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, установлюваних під час кримінального провадження [7, с. 418—420].

Д. Цехан під цифровими доказами пропонує розуміти фактичні дані, представлені у цифровій (дискретній) формі та зафіксовані на будь-якому типі носія, що після оброблення ЕОМ стають доступними для сприйняття людиною. Водночас обов'язковою ознакою цифрового доказу є конвергентність, під якою розуміють здатність одного доказу належати до сукупності інших доказів і набувати через це доказового значення. Саме тому цифровий об'єкт, який є нематеріальним і не має відповідних якісних фізичних характеристик, має специфічну процедуру та середовище створення, здатний до копіювання та переміщення без втрати характеристик, сприймається людиною лише після оброблення ЕОМ та виведення інформації на відповідний технічний пристрій (монітор), його неможливо визнати матеріальним об'єктом і, як наслідок, речовим доказом чи традиційним документом. У цьому разі необхідно оцінювати власне інформацію, а не матеріальний об'єкт, на якому її зафіксовано [8, с. 257].

Поняття електронних доказів нормативно закріплено в Цивільному процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства України та Господарському процесуальному кодексі України, проте Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає такого процесуального джерела доказів, як електронні, зумовлюючи у п. 2 ст. 84 лише показання, речові докази, документи, висновки експертів [9]. Така позиція законодавця є доволі незрозумілою, оскільки цей нормативно-правовий акт передбачає обов'язкове відеофіксування проведення слідчих, негласних слідчих / розшукових дій і безпосереднього судового засідання, тобто роботу законодавці щодо використання цифрових технологій під час досудового розслідування та судового розгляду проводять, проте, на жаль, вона має наразі низку неузгодженостей, що затягує процес розслідування кримінального

правопорушення та певною мірою обмежує діяльність слідчого.

Тому пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України таким процесуальним джерелом доказів, як цифрові, виклавши цю статтю у такій редакції: «2. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, цифрові докази, документи, висновки експертів», а також, відповідно, доповнити § 4 «Речові докази і документи» гл. 4 «Докази і доказування».

Слушною є думка А. Мурашко, що електронні докази можна подавати в паперових копіях, до того ж останнє не вважатимуть письмовим доказом, тобто у цьому разі постає питання, що саме слід розуміти під оригіналом документа та вміти правильно це визначити, а що — паперовою копією електронного документа [10, с. 370].

Ураховуючи те, що цифрова інформація обов'язково міститься на матеріальному або нематеріальному носії, убачаємо за доцільне виокремити дві групи першої, зважаючи на заявлений критерій.

Так, особливостями дослідження цифрової інформації, розміщеної на матеріальних носіях, є насамперед те, що певна доказова інформація щодо події вчиненого кримінального правопорушення може міститися безпосередньо на матеріальному носії, а також у цифровому файлі. Тобто можна констатувати, що характерною ознакою експертизи цифрової інформації, що належить до зазначеної вище групи, є проведення фактичного дослідження двох об'єктів: матеріального носія інформації та безпосередньо розміщеної на ньому цифрової інформації.

Належними до другої групи слід вважати цифрову інформацію, що зберігається в інтернеті або хмарних сховищах. Відмінністю такої цифрової інформації є те, що вона фактично не зберігається на конкретному матеріальному носії інформації й особи можуть мати до неї доступ з різноманітних пристроїв, які мають вихід в інтернет, а також видалити цю інформацію у будь-який момент дистанційно.

Убачаємо, що як окремий підвид можна виокремити також інформацію, розміщену та поширювану в месенджерах (*Telegram, WhatsApp, Viber* тощо), зокрема, за допомогою приватних чатів, спільнот і каналів.

Перелік джерел посилання

1. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
3. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
5. Про внесення змін до Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» щодо підтвердження відповідності інформаційної системи вимогам із захисту інформації : Закон України від 04.06.2020 р. № 681-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681-20#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
6. Гуцалюк М. В., Гавловський В. Д., Хахановський В. Г. та ін. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. рек. / за заг. ред. О. В. Корнейка. Київ, 2020. 104 с.
7. Козицька О. Г. Щодо поняття електронних доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 418—421.
8. Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. № 5. С. 256—260.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.03.2023).
10. Мурашко А. С. Проблемні питання доказування у цивільному процесі. *Сучасна цивілістика: 15 років наукових звершень* : мат-ли XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 22.05.2020). Одеса, 2020. С. 369—371.